

Dış Politika Analizinde Karar Verme Süreci ve Karar Verme Modelleri*

Cansu GÜLEÇ**

Öz

Dış Politika Analizi (DPA) alanında çalışmalar yapan araştırmacılar, karar alma sürecini etkiledikleri sürece bütün analiz düzeylerinden elde edilebilecek açıklayıcı değişkenlerden faydalanmaktadır. DPA'nın ilgi alanı başta devletler olmak üzere çeşitli coğrafyalarda karşımıza çıkan çeşitli aktörlerin birbirleriyle etkileşimini incelemek olarak tanımlanabilir. Bu bakış örgütleri, kurumları, partileri, kültürel oluşumları ve bunları oluşturan insanları odağa yerleştirmektedir. DPA bakımından bu etkileşimin en önemli unsuru olarak karar vericiler, başka bir ifadeyle bireyler, kabul edilmektedir. Ancak, söz konusu bireylerin rasyonel varsayılması, sosyal bağlam, inanç, algılama, istek gibi niteliklerin görmezden gelinerek mekanik bir sürece oturtulması sonucunu da beraberinde getirebilir. Bu sebepten bu çalışmada, birey odaklı analiz temele alınmakla beraber, sosyal yapıları da bir ölçüde analize dahil eden bir yaklaşım ortaya konmaya çalışılacaktır. Bu makalede, temel olarak birey, devlet, sistem olmak üzere üç analiz düzeyine değinildikten sonra, DPA'da Karar Verme Modelleri'ne ilişkin bir analiz ortaya koyulacaktır. Söz konusu inceleme, siyasi karar alma konusunda hangi modellerin geliştirildiğini ve hangi modelin uygulanabilir olup olmadığını çeşitli yönleriyle anlayabilmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dış Politika, Dış Politika Analizi, Analiz Düzeyi, Karar Verme Modelleri

Decision Making Processes and Decision Making Models in Foreign Policy Analysis

Abstract

Scholars studying in the field Foreign Policy Analysis (FPA) make use of explanatory variables that can be obtained from all levels of analysis as long as they influence the decision making process. The field of interest of the FPA can be defined as analyzing the interactions of the various actors, primarily states, in various geographies. This perspective mainly focuses on organizations, institutions, parties, cultural formations and human beings who give life to them. In that sense, FPA regards decision makers, in other words individuals, as the most important component of this interaction. However, the assumption of the individual as a rational actor can bring about a result of fitting into a mechanical process through ignoring such qualities as social context, belief, perception and desire. Therefore, in this study although individual level of analysis will be centered on, it would also be sought to put forward an approach involving analytical analysis of social structures in a certain extent; and institutions will not be excluded through examining the bureaucratic processes of foreign policy making. In this article, after mentioning three levels of analysis as individual, state, and system, Decision Making Models in FPA would be analyzed. The purpose of this study is to understand which models have been developed about political decision making and which model is feasible in various aspects.

Keywords: Foreign Policy, Foreign Policy Analysis, Level of Analysis, Decision Making Models

* Bu makale Cansu Güleç'in Prof. Dr. Ayşegül Sever danışmanlığında Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı için hazırlamakta olduğu doktora tezinden üretilmiştir.

** Araştırma Görevlisi, MEF Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, cansu.gulec@mef.edu.tr.

GİRİŞ

Dış politika kavramı ister yönelimler kümesi, ister taahhütler seti ve isterse eylemler planı olarak tanımlansın, karar verme süreçlerinde devletlerin dış politika çıktılarından söz etmek gerekmektedir. Bu çıktılar açısından sözü edilebilecek en genel kategoriler ise amaçlar, stratejiler ve araçlardır. Dış politika analizlerinde bu kategorilere verilen ağırlık ise sözü edilen dış politikanın farklı anlayış biçimleriyle yakından ilişkilidir. Dış Politika Analizi temel olarak ampirik araştırmalarla temellendirilmiş bilimsel bir girişimdir ve bilginin en azından bir bölümünün belirli sınırlar dahilinde genelleştirilebilir ve geçerlilik dahilinde oluşturulması önem teşkil etmektedir. Tarihsel olarak incelendiğinde ise, Uluslararası İlişkiler disiplini içinde Dış Politika Analizi araştırmalarının II. Dünya Savaşı sonrasında belirgin bir alan olarak ortaya çıktığı görülmektedir.

Genel bir ifadeyle, DPA çalışmaları bir devletin başka bir devlete ya da genel olarak uluslararası ortama karşı izlediği politikaları inceleyen bir disiplin olarak adlandırılmaktadır. Bu türden tanımlar, DPA çalışmalarında temel çözümleme birimi olarak devleti ele alırken, alanın ilgi odağını devletlerin başka devletlerle ilişkileri üzerine yöneltilmektedir. Bu koşullar altında dış politika, doğrudan devletin varoluşunu ilgilendiren, öteki devletlere karşı güvenliğini sağlayan faaliyetlerin en önemlisi olarak tanımlanırken, devlet de bu faaliyetlerin tek öznesi olarak görülmektedir. Dış ilişkilerin devletin güvenliğinden sorumlu askerler ve diplomatlar tarafından yürütülmesi, ilgili kararların olağan siyasal karar alma süreçlerinin dışında tutulması da aynı döneme özgü olgulardır.

Ancak devletler, küreselleşen dünya ekonomisinin yarattığı koşullara uyum sağlayabilmek için dönüşmekte, kurulan yeni yapılar karar alma süreçlerindeki ağırlıklarını arttırmakta, küreselleşmenin dinamiklerinden beslenen yeni aktörlerle rekabete girmektedirler. Bu koşullarda DPA'nın ilgi alanı başta devletler olmak üzere çeşitli coğrafyalarda karşımıza çıkan çeşitli aktörlerin birbirleriyle etkileşimini incelemek olarak belirtilebilir. Bu bakış örgütleri, kurumları, partileri, kültürel oluşumları ve bunlara hayat veren insanları odağa yerleştirmektedir.

Dış politikada, bir sosyal olgu, olay veya fikri, kendisini etkileyen tüm faktörleri aynı anda ele alarak analiz etmek son derece zordur. Bunun en önemli sebebi, sosyal bilimlerin konusunun son derece karmaşık bir varlık olan insan ile ilgili olmasıdır. Temelinde bu karmaşık varlığın yer aldığı bir sosyal olgu, olay veya fikri, bu analizi zorlaştıran karmaşıklığından kurtarmak ise belirli bir soyutlama düzeyine tekabül eden modeller aracılığı ile gerçekleştirilmeye çalışılır. Tüm modeller, sosyal gerçekliğe oranla bir basitleştirmeyi ifade etmektedirler. Ayrıca, analiz edilen, olgu, olay veya fikirlerin ve bunlar arasındaki ilişkilerin betimlenmesi, açıklanması ve tahmin edilmesinde çoğunlukla bu modellerden faydalanılmaktadır. Diğer taraftan, uluslararası politika analizlerinde genel geçerliliği konusunda herkesin üzerinde anlaşıldığı bir teoriden bahsetmek oldukça zordur. Bu sebeple, alana ilişkin olarak çeşitli yaklaşımların varlığından söz etmek daha doğru olacaktır.

Tüm bu hususlar dahilinde bu makalenin amacı, temel olarak birey, devlet, sistem olmak üzere üç analiz düzeyine değinildikten sonra, DPA'da Karar Verme Modelleri'ne ilişkin bir analiz ortaya koymaktır. Bu noktada öncelikle, Rasyonel Aktör Modeli açıklandıktan sonra, Örgütsel Model, Bürokratik Model ve Bireysel Karar Alıcıların üzerinde durulacaktır. Söz konusu incelemenin siyasal karar alma konusunda hangi modellerin geliştirildiği ni ve hangi modelin uygulanabilir olup olmadığını çeşitli yönleriyle anlayabilmek adına

önem arz ettiği düşünülmektedir. Bu bağlamda, karar alıcıların hem uluslararası sisteme ait gelişmelere yönelik karar alma süreçlerini anlama, hem de karar alıcıların devletin iç örgütlenmesiyle olan etkileşimini anlamak adına söz konusu modellere ilişkin bir araştırma ortaya koyulacaktır. Ancak, söz konusu bireylerin rasyonel varsayılması, sosyal bağlamdan kopuk, inanç, algılama, istek gibi nitelikleri görmezden gelinerek mekanik bir sürece oturtulması sonucunu da beraberinde getirebilir. Bu sebepten, DPA'da bireysel karar alıcılar modelinin daha kapsamlı bir açıklama ortaya koyduğu düşünülmektedir.

1. ANALİZ DÜZEYİ

Uluslararası ilişkiler disiplininde çalışan akademisyenler teoriyle ilgili daha ileri soruları cevaplamaya geçmeden önce, disiplinin ele aldığı alanın genişliğinden hareketle, ilk olarak kendilerine araştırma çabalarının odak noktasının nerede olması gerektiğini sormalıdır. Diğer bir ifadeyle araştırmacı temelde, analizini oturtacağı temeller ve analizini sürdüreceği düzey hakkında bazı seçimler yapmak zorundadır. Dış politika analizlerinde bir analiz türü olarak karar verme yaklaşımında temel olarak Synder, Bruck ve Sapin'in çalışmalarının göze çarptığı görülmektedir.¹ Sözü edilen yazarlar devletlerin davranışlarını, o devletin resmi karar alıcılarının davranışları olarak tanımlamış ve analiz için önemli olan unsurun bu karar alıcıların durumu nasıl gördüklerini anlamak olduğunu ileri sürmüşlerdir. Yazarlar tarafından öne sürülen bu temel argümanda dış politika analizinde bireyler, bu bireylerin içinde çalıştığı gruplar ve bu grupların dış politika kararlarını oluşturmak üzere içinde çalıştıkları örgütsel süreçler vurgulanmıştır.

Diğer bir ifade ile kullanılan en önemli varsayım, dış politikanın temelde karar vericiler olarak adlandırılabilir bir grup insan tarafından alındıklarıdır. Bundan hareketle, dış politika davranışlarının dışsal bir uyarıcıya karşılık olarak kendiliklerinden ortaya çıkmadıkları, aksine devlet içinde tanımlanabilir ve tanınabilir bir mekanizma tarafından üretildiği sonucuna ulaşılabilir.² Bu yaklaşımın benimsenmesi, dış politika analizinde kişilerin veya hangi davranışın seçileceğine karar veren bir grubun davranışlarının altını çizmektedir. Böylece araştırmanın ana hedefi artık, devlet adına karar vererek tanımlı gereği devletin kendisi haline gelen bireylerin davranışları olmaktadır. Sonuç olarak da, devletlerin dış politika davranışlarını uluslararası ortam açısından açıklamak yerine, Synder ve arkadaşlarının ileri sürdükleri gibi, bunları en iyi şekilde karar vericilerin algılamalarıyla açıklamak düşüncesine varılmaktadır.

Ortaya konulan bu temelden yola çıkarak geçen süreçte, çalışmanın "analiz düzeyi" sorsunlarını açıklamak gerekliliği ortaya çıkmıştır. Zira, DPA alanında yapılan çalışmalarda rasyonalist uluslararası ilişkiler teorilerinin vurgu yaptığı güç dağılımı gibi maddi faktörler hiçbir zaman tümünden belirleyici olarak görülmemiş ve karar vericilerin algılarına ve bu algıları etkileyen psikolojik, bireysel ve kültürel faktörlere her zaman önem verilmiştir.

Analiz düzeyi sorunu Uluslararası İlişkilerde ilk defa Kenneth Waltz tarafından 1950'lerde açıkça tartışmaya açılmıştır.³ Waltz'un savaşın nedenleri üzerine yaptığı çalışmasının

1 Detaylı bilgi için: Richard C. Snyder, H. W. Bruck ve Burton Sapin, "The Decision-Making Approach to the Study of Relations", in James A. Rosenau (ed.), *International Politics and Foreign Policy: A Reader in Research*, (New York: The Free Press, 1969).

2 Mustafa Aydın, "Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 51, No.1, (1996): 96.

3 Detaylı bilgi için: Kenneth N. Waltz, *Man, The State, and War: A Theoretical Analysis*, (New York: Columbia University Press, 1959).

da, ortaya koyduğu analiz düzeyleri mikro düzeyden makroya doğru; birey, devlet ve toplum ile uluslararası sistemden oluşmaktadır. Bu analiz düzeyleri halen geçerliliklerini koruyorlarsa da, uluslararası ilişkiler çalışmalarının bugün geldiği seviye ve uzmanlaşma düzeyi göz önüne alınarak, bu sıralamaya belki birtakım eklemeler de yapılmaktadır. Bu durumda alternatif bir analiz düzeyleri listesi yine mikrodan makroya olmak üzere; bireyler, ulusal-ulusaltı gruplar (örneğin: politik partiler, basın, çıkar grupları, vb.), ulus-devletler, uluslar-üstü veya ötesi gruplar (çok uluslu şirketler, hükümetler-dışı örgütler), devletlerarası grup ve örgütler ile uluslararası sistem şeklinde olabilir.⁴

Analiz düzeyi sorununun uluslararası politika disiplini içerisinde inceleme başlığı olarak yer alması ise ilk defa David Singer'in "The Level of Analysis Problem in International Relations"⁵ adlı makalesi ile gerçekleşmiştir. Singer çalışmasında, uluslararası ilişkiler açısından önemli gördüğü "uluslararası sistem" ve "ulus devlet" olmak üzere iki analiz düzeyi belirlemiştir. O tarihten günümüze kadar konuyla doğrudan ya da dolaylı olarak ilgili olan birçok çalışmada çeşitli analiz düzeyi sınıflandırmaları yapılmıştır. Örneğin, alanla ilgili diğer çalışmalarda James N. Rosenau, Ronald J. Yalem ve L. Cantori - S. Spigel örneklerinde de "ulusal", "bölgesel" ve "küresel" olmak üzere başlıca üç düzey ele alınmaktadır. Handelman, Shapiro ve Vasquez ise "aktör", "karşılıklı ilişki" ve "sistem" olmak üzere başlıca üç analiz düzeyi sıralamaktadırlar.⁶ Sönmezoğlu ise, günümüz uluslararası politika alanında genel olarak kullanılan beş analiz düzeyinden bahsetmektedir. Bunlar "birey/grup", "devlet", "uluslararası kuruluşlar", "alt sistem" ve "küresel sistemdir". Ancak yazar, söz konusu düzeyleri "aktör düzeyi" (birey/grup, devlet, uluslararası kuruluşlar) ve "sistem düzeyi" (alt sistem ve küresel sistem) olmak üzere başlıca iki grupta toplamıştır.⁷ K.J. Holsti ve J. Frankel ise uluslararası politika incelemelerinde "birey", "devlet" ve "sistem" olmak üzere başlıca üç analiz düzeyinden söz etmektedirler.⁸

Marijke Breuning de birey, devlet ve sistem olmak üzere üç farklı analiz düzeyinden bahsetmektedir.⁹

Tablo 1. Analiz Düzeyi ve Dış Politika Çalışmaları

Analiz Düzeyi	Dış Politika Odağı
Birey	Seçenekler/Kararlar
Devlet	Davranışlar
Sistem	Sonuçlar

Kaynak: Marijke Breuning, *Foreign Policy Analysis: A Comparative Introduction*, (NewYork: Palgrave Macmillan, 2007), s. 12.

4 Aydın, 74-75.

5 Detaylı bilgi içinFbwe: J. David Singer, "The Level-of-Analysis Problem in International Relations", *World Politics*, Vol. 14, No. 1, *The International System: Theoretical Essays*. (Oct., 1961): 77-92.

6 Faruk Sönmezoğlu, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, (İstanbul: Der Yayınları, 2012), 81.

7 Age. , 82-83.

8 Detaylı bilgi için: K. J. Holsti, "National Role Conceptions in the Study of Foreign Policy", *International Studies Quarterly*, Vol. 14, No. 3 (Sep., 1970): 233-309; Joseph Frankel, *The Making of Foreign Policy*, London: Oxford University Press, 1968.

9 Marijke Breuning, *Foreign Policy Analysis: A Comparative Introduction*, (NewYork: Palgrave Macmillan, 2007), 12-13.

Hem analitik bir şema oluşturma, hem de genel ve kapsayıcı bir açıklama sunma açısından analiz düzeyi ve kapsamına ilişkin temel çerçeve birey, devlet ve sistem olmak üzere şu şekilde ortaya konabilir:

Tablo 2. Analiz Düzeyleri ve Kapsamları

Analiz Düzeyi	Kapsamı
Birey	Liderlerin dünyayı algılama şekilleri, liderlik özellikleri, kişiliği, inançları, dürtüleri, kişisel değerleri vb.
Devlet	Devlet kurumları (parlamento, bakanlar kurulu, devlet rejimi, siyasal partiler, bürokratik birimler vb.), devlet dışı birimler (medya, sivil toplum, çıkar grupları, kamuoyu, etnik gruplar, iş adamları vb.) ve sosyolojik faktörler (siyasal kültür, ekonomik koşullar, tarih, din, milliyetçilik vb.)
Sistem	Devlet ve devlet-dışı uluslararası aktörler, uluslararası sistemin yapısı ve uluslararası sistemin benimsediği değerler

Kaynak: Ertan Efeğil, *Dış Politika Analizi*, (Nobel Yayın Dağıtım, 2012), s. 22.

Genel olarak incelendiğinde birey düzeyi, liderlere ve karar vericilere odaklanmaktadır. Bu düzey, dış politikanın bireyler tarafından şekillendirildiğini varsaymaktadır. Buna göre, dış politika kararları bireylerin ve liderlerin tercihleridir. Söz konusu düzey, liderlerin dünyayı algılama şekillerine, liderlik özelliklerine, kişiliğine, dünyayı algılama şekillerine, liderlik özelliklerine, kişiliğine, inançlarına, dürtülerine, vb. özelliklerine odaklanmaktadır. Diğer tarafından, liderler tek başlarına dış politika dış politika kararı vermemektedir. Liderler kararları bürokratik kurumlar, danışmanlar gibi diğer karar vericiler ile etkileşim halinde bulunarak almaktadır. Bu durumda birey düzeyinde karar vericilerin ortaklaşa dünyayı algılamaları, sorunu tanımlamaları ve seçenekleri değerlendirmeleri gibi etkileşimlerine de bakılmaktadır.

Devlet düzeyinde ise devlet içi aktörler incelenmektedir. Devlet içi aktörler de iki farklı gruba ayrılmaktadır: Devlet kurumları ile devlet-dışı sosyal örgütsel gruplar. Devlet kurumları olarak, dış politika planlama sürecinde otoriter karar verme yetkisine sahip devlet adına hareket eden birimler kastedilmektedir. Bu durumda, parlamento ile hükümet, bürokratik kurumlar arasındaki ilişkiler, devletin rejimi, siyasal partiler ile bakanlıklar arasındaki ilişkiler gibi devletin kurumsal yapıları arasındaki etkileşim irdelenmektedir. Devlet dışı birimler arasında ise medya, sivil toplum kuruluşları, çıkar grupları, kamuoyu, etnik gruplar, iş adamları gibi sosyal sınıflar bulunmaktadır. Bu yapıların yanı sıra, siyasal kültür, kültürel değerler, ekonomik koşullar, ülkenin tarihi geçmişi, din ve milliyetçilik gibi sosyolojik faktörler de bu düzeyde dikkate alınmaktadır. Sistem düzeyinde, genel olarak üç farklı unsura bakılmaktadır: Devlet ve devlet-dışı uluslararası aktörler, uluslararası sistemin yapısı ve uluslararası sistemin benimsediği değerler. Bu düzeyde, bir yandan devletlerarası etkileşim ve uluslararası sistemin yapısının devletlerin davranışlarına etkileri öncelikle incelenmektedir. Diğer yandan, Soğuk Savaş sonrası dönemde etkisi artan devlet-dışı aktörlerin devletlerin dış politikalarına ve dünya siyasetine etkileri ele alınmaktadır. Son olarak, uluslararası hukuk başta olmak üzere devletler topluluğunun kabul ettiği değerler, ilkeler ve normlar da irdelenmektedir.

Analiz düzeyi konusu önem teşkil etmektedir. Çünkü belirli bir analiz düzeyinin seçimi, değişik düzeylerin değişik aktörleri ve süreçleri vurgulamak eğiliminde olmaları nedeniyle, sonuçta araştırmacının neyi görüp neyi görmeyeceğini de, yani yapılan analizin karakterini ve sonuçlarını da belirlemektedir. Örneğin, en geniş araştırma alanı olan uluslararası sisteme odaklanmak oldukça düzenli, çalışılması kolay ve aynı zamanda da kapsamlı bir model sağlamaktadır. Ancak söz konusu analiz düzeyi, bir taraftan sistemin onu meydana getiren parçalar üzerindeki etkilerini vurgularken, diğer taraftan bütün aktörlerin birbirine benzediği basitleştirilmiş bir uluslararası ilişkiler imajına neden olmaktadır. Öte yandan, analizde ulus-devletler üzerinde yoğunlaşmak ise, bir taraftan her bir aktörün ve durumun kendine özgü karakterlerinin görülmesini sağlarken, diğer taraftan farklılıkların aşırı vurgulanması yoluyla araştırmacıların aradıkları genel kalıpların görülmesine engel olabilmektedir. Birbirinden farklı veya benzer tüm bu açıklamalarla beraber, Hudson'a göre günümüzde DPA'nın dış politika karar alma süreci "çok-faktörlü" (multifactorial) olarak değerlendirilmekte ve değişkenleri aynı anda birden fazla analiz düzeyinde birden, yani "çok-düzeyle" (multilevel) olarak ele alınmaktadır.

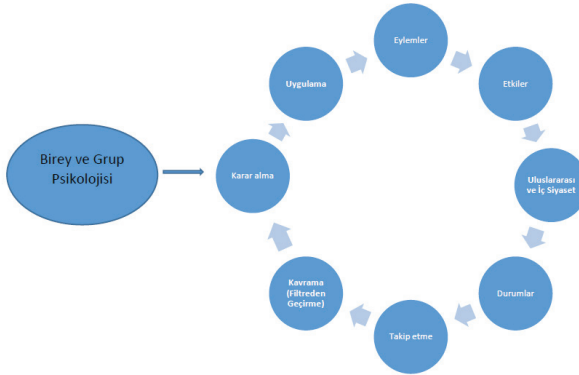
Bu bağlamda, DPA araştırmacıları karar alma sürecini etkiledikleri sürece bütün analiz düzeylerinden elde edilebilecek açıklayıcı değişkenlerden faydalanmaktadırlar. Margeret G. Hermann ve Charles F. Hermann'ın çalışmasında ortaya koyulan çok düzeyli yaklaşımda ise çeşitli karar yapılarının dış politika üzerindeki etkisi değerlendirilmektedir. Bu çalışma, nihai karar birimi türünün ve karar birimi içindeki karar verme sürecinin doğasının, hem kararın seçiminde hem de içerde ve dışarıda etkili olduğunu ileri sürerek, karar verme süreci hakkındaki çeşitli teorileri anlamaya çalışmaktadır. Buna göre, karar birimleri üç kategori olarak ortaya konmuştur. İlk olarak, hükümet için seçim yapma yetkisine sahip olan "baskın bir lider; ikinci olarak, kararların alınması için gerekli tüm bireylerin gruba katıldığı ve grup üyeleri arasında interaktif bir süreç vasıtasıyla kararların alındığı "tek bir grup"; ve üçüncü olarak, gruplar arasında var olan farklılıkların bağımsız olarak çözüldüğü ya da grupların toplu olarak ulaştığı kararları tersine çevirebilen tek bir grup ya da bireyi içermediği "çoklu otonom aktör". Bu tartışmanın önemli yanı, her bir karar tipi için farklı faktörlerin uygun olmasıdır. Örneğin, baskın bir lider olduğunda, o kişinin kişilik özellikleri, uluslararası ve iç siyasi gelişmelere duyarlılığı ve onun inanç sistemi merkezi bir öneme sahip olacaktır. Bu faktörler birden fazla otonom grubun her bir üyesi için önemli olmasına rağmen, gruplar arasındaki ilişkilerin doğası gibi diğer değişkenler de hesaplama girmektedir.

Genel olarak incelendiğinde, Dış Politika Analizinin çalışma alanı büyük ölçüde devletin bir sosyal kurum olarak iki alanda var olduğunu göstermektedir. Bir taraftan, devlet tarafından sınırları belirlenmiş olan topraklarda bulunan, kurumlardan oluşan (iç) çevrenin onunla ve diğer aktörlerle olan etkileşimleri; öte yandan, diğer tüm devletler ve devlet dışı aktörlerden oluşan (dışsal) çevre ve bunların birbirleriyle olan etkileşimleri. Geleneksel Uluslararası İlişkiler teorileri, devletin her iki ortama da müdahale girişimlerine sürekli olarak dahil olduğunu, yani "iç" ve "dış politika" yürüttüğünü varsaymaktadır. İç politika söz konusu olduğunda, devlet bir eylem rotasına karar verme yoluna girebilir; yani, hem hareket etme yetkisine hem de bunu yapma imkânına sahiptir. Ancak dış politikada bu durum geçerli değildir; sonuçlar birbirine bağlı karar verme sürecinin ürünüdür. Bu bağlamda, dış politika çalışmalarının iki yönü ayırt edicidir. Dış politikanın nasıl formüle edildiği –ki bu iç politikanın şekillendirilme biçimine oldukça benzer - ve dış politikanın farklı olabilen uygulanma şekli. Bu şemalar tümüyle kitle iletişim araçlarının etkisi ile karar alıcıların kişiliklerine, po-

litika üreten kuruluşun kurumsal özelliklerinden, tehdit algılamasıyla ilgili sosyo-psikolojik faktörlere kadar herhangi bir karar vermeye başlamış olabilecek faktörleri kapsamaktadır. Dolayısıyla, dış politika süreci bir karar verme sürecidir. Devletler eylemlerde bulunurlar, çünkü hükümet temsilcileri - karar vericiler - bu eylemleri seçmektedirler. Bu bağlamda, karar verme, dış dünyadan gelen geri bildirimlerin bir sonucu olarak ayarlamaların yapıldığı bir yönlendirme işlemidir. Kararlar, sonucu değiştirmek için yapılan eylemlerle yerine getirilmekte ve daha sonra bu eylemlerin etkilerini değerlendirmek için dünyadaki bilgiler takip edilmektedir. Söz konusu değerlendirmeler, çevredeki diğer bağımsız değişikliklerle ilgili bilgilerle birlikte, bir sonraki karar aşamasına geçmeye yardımcı olmaktadır.

Dış politika analizi çeşitli sebeplerden dolayı yapılabilir. Amaç bazen, olayları analiz etmek ve böylece neler olduğu ve niçin gerçekleştiğine ilişkin sonuçlara ulaşabilmektir. Başka bir deyişle, tanımlama ve açıklama, somut gözlemlere dayandığı için, söz konusu politikayı tanımlamak veya açıklamak için dış politika analizi yapılmaktadır. Dış politika analizi yapılarak pek çok soru cevaplanmaya çalışılmaktadır. Örneğin, herhangi bir mesele ile yapılan ilgili müzakerelerde Türkiye'nin politikaları nelerdir? (tanımlama); Türkiye neden bu politikaları benimsedi? (açıklama); Türkiye yakın gelecekte başka anlaşmalara varabilir mi? (Tahmin); Mevcut anlaşmalar faydalı mı? (değerlendirme); Türkiye gelecekte hangi anlaşmaları yapmalı? (tavsiye). Bu açıklayıcı sorular, dış politika analizinin çeşitli analitik görevleri içerdiğini göstermektedir. Olgularla beraber değerler, günümüzle beraber gelecek ve geçmiş, yanı sıra genel kategorilerle beraber belirli özgül sorunlar da sorunları DPA'nın kapsamına girmektedir. Dış Politika Analizi, cevaplama çalıştığımız sorulara ilişkin olayların ve değerlerin karmaşıklığı ve sayısı nedeniyle daha zor bir hal almaktadır. Diğer yandan, analizlerimizi yapılandırarak karmaşıklıklarla baş etmemize yardımcı olabilecek çok sayıda analitik model bulunmaktadır. Analitik modeller, dış politika hakkında sorular üretmemize ve bunları yanıtlamamıza yardımcı olabilecek genellemelerdir. Söz konusu modeller dış politikayı, tanımlama, açıklama ve tahmin etmede faydalı kavramlar ve ampirik varsayımlar içermekte, ilgili politika değerlendirirken ve tavsiyelerde bulunurken yararlı konseptler ve normatif ilkeleri de kapsamaktadır.

Şekil 1. Karar Verme Şeması

Kaynak: Joshua S. Goldstein and Jon C. Pevehouse, *International Relations Tenth Edition*, New-york: Pearson, 2014, 127.

Analitik modeller ile ilgili literatür incelendiğinde, birbirinden farklı modellerin farklı araştırmacılar tarafından kullanıldığı göze çarpmaktadır. Örneğin, Thomas L. Brewer çalışmasında birbirinden farklı 10 farklı analitik model sunarken¹⁰, bazı çalışmalarda da “Yavaş Adımlarla İlerleme Modeli” “Rastgele Yürüme Modeli”, “Şelale Modeli” modeli gibi nicel yöntemlerin uygulandığı görülmektedir. Ancak söz konusu modeller, oldukça teknik bir analiz yapılması gerekliliğini beraberinde getirmektedir.¹¹ Bu sebeple makalede, DPA literatürüne temel oluşturan ve bireylerin başat karar verici olarak yer aldığı “Rasyonel Aktör Modeli”, “Bürokratik Model” ve “Örgütsel Model” lere değinildikten sonra, “Bireysel Karar Alıcı” ne yönelik bir inceleme ortaya koyulacaktır.

2. DIŞ POLİTİKA ANALİZİNDE KARAR VERME MODELLERİ

Daha önce de belirtildiği üzere, Dış Politika Analizi temel olarak ampirik araştırmalarla temellendirilmiş bilimsel bir girişimdir ve bilginin en azından bir bölümünün belirli sınırlar dahilinde genelleştirilebilir ve geçerlilik dahilinde oluşturulmasına odaklanmaktadır.¹² Tarihsel olarak incelendiğinde ise, Uluslararası İlişkiler disiplini içinde Dış Politika Analizi araştırmalarının II. Dünya Savaşı sonrasında belirgin bir alan olarak ortaya çıktığı görülmektedir.

Konuyla ilgili ilk olarak, alanın oluşum aşaması denilebilecek 1950’li ve 1960’lı yıllarda kurucu kuşağın yaptığı çalışmalarla karşılaşılmaktadır. Bu dönemdeki çalışmalar devletlerin birbirleriyle ilişkilerini etkileyen değişkenlerin listesini çıkarmaya çalışan çok düzeyli araştırmalardır. Amaç, dünya siyasetinde etkili olan oyuncuların davranışlarının kaynaklarına gidebilmek ve bu davranışları açıklayabilecek çerçeveler oluşturmak, mümkünse öngöründe bulunmaya elverişli bir bilimsel modelleme kurgulamaktır.¹³

Söz konusu dönemde karşımıza üç klasik çalışma çıkmaktadır. Richard C. Snyder, H. W. Bruck ve Burton Sapin’in 1954 yılında kaleme aldığı “Decision-Making as an Approach to the Study of International Politics” isimli çalışmada karar verme süreci örgütsel bir davranış olarak incelenmektedir.¹⁴ Bu çerçevede, dış politika yapım süreci detaylı bir şekilde araştırılmış ve aktörlerin durumları, iletişim ve bilginin aktarımı ve geri bildirimlerin yeniden ele alınması gibi konular açıklanmıştır. Onlara göre, karar verme süreci, devletin eylemine dayanan olaylar, koşullar ve etkileşim kalıplarının altında yatan “neden” sorularını sorgulamak için gereklidir. Snyder ve meslektaşları davranış açıklamalarının hem çoklu hem de disiplinler arası bir gereklilik olduğunu savunmuşlar ve araştırmacıları ulus devlet düzeyinde analiz yapmaya ve dış politika yapmaya katılan aktörleri vurgulamaya teşvik etmişlerdir. Kısaca belirtmek gerekirse, bu üç araştırmacıya göre devletlerin bir konuda nasıl davrandıklarını anlamak için bakılması gereken yer, karar yapan birimin üyelerinin söz konusu durumu nasıl tanımladıkları sorusudur. Buna göre, karar yapan bi-

10 Bunlar, Comprehensive Rational Decision Making, Incremental Decision Making, Human Behavior, Organizational Behavior, Democratic Politics, Pluralistic and Bureaucratic Politics, Ruling Elitism, International Politics, Transnational Politics, World Systems modelleridir.

11 Detaylı bilgi için: Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, (Bursa: MKM Yayınları, 2013)

12 Valerie M. Hudson and Christopher S. Vore, “Foreign Policy Analysis Yesterday, Today, and Tomorrow”, *Mershon International Studies Review*, Vol. 39, No. 2 (Oct., 1995): 212.

13 Gencer Özcan, “Dış Politika Analizi” Evren Balta (Ed.). *Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler* içinde, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2014), 330

14 Richard C. Snyder, H. W. Bruck, and Burton Sapin, “Decision-Making as an Approach to the Study of International Politics”, in Richard C. Snyder, H. W. Bruck, Burton Sapin, Valerie Hudson (eds.), *Foreign Policy Decision-Making (Revisited)*, (NY: Pelgrave MacMillan, 2002): 21-152.

rimin kişisel özellikleri, değerleri ve algılarının yanı sıra, üyelerin kendi aralarındaki ilişkileri, etkileşim içinde buldukları bürokratik yapıların çalışma usullerinin de irdelenmesi gerekmektedir.¹⁵

İkinci çalışma ise, James N. Rosenau'nun 1966'da yazdığı "Pre-theories and Theories of Foreign Policy" isimli çalışmasıdır.¹⁶ Rosenau makalesinde dış politika davranışlarının nedenlerini anlayabilmek için birbirinden farklılaşan çözümleme düzeylerine dikkat çekmiştir. Bunlar, bireysel, yönetim yapısı, toplumsal tip, uluslararası ilişkiler ve küresel sistemdir. Rosenau ayrıca analiz düzeyi olarak devletleri boyutları, demokratik gelişmişlik ve kalkınmışlık düzeyleri bakımından sınıflandırmaktadır. Her bir düzey için de büyük-orta-küçük ya da açık-kapalı gibi ayrımlar yapmaktadır.¹⁷ Rosenau, dış politika modelleri ile ilgili açıklayıcı ve öngörülebilir bir güç sağlayacak farklı ulus devlet türleri olup olmadığını merak etmekteydi. Büyük ilkeler ve gerçekliğin karmaşıklığı arasında arabuluculuk yapan orta büyüklükte bir teorinin geliştirilmesini teşvik etmiştir. O dönemde Rosenau, bu tür orta büyüklükte genellemeleri ortaya çıkarmanın en iyi yolunun toplu istatistiksel araştırma ve doğrulama yoluyla olduğunu ileri sürmekteydi.¹⁸

Harold and Margaret Sprout'un "Man-Milieu Relationship Hypotheses in the Context of International Politics" isimli çalışması ise söz konusu dönemde karşımıza üçüncü kaynak olarak çıkmaktadır.¹⁹ Harold ve Margaret Sprout, "çevresellendirme" (contextualizing) yoluyla dış politikanın farklı bir şekilde analizini gerçekleştirmeye çalışmışlardır. Onlara göre, psikolojik çevre karar vericiler tarafından operasyonel çevre gibi algılanmakta ve yorumlanmaktadır. Karar vericiler dış politika kararlarını algıladıkları ve yorumladıkları psikolojik çevreye bağlı olarak oluşturmaktadırlar.²⁰ Ancak, operasyonel gerçek ile psikolojik çevre arasında bazı uyumsuzluklar ortaya çıkmakta ve bu da karar vericilerin daha az rasyonel kararlar almasına yol açmaktadır. Bu farklılıkların oluşmasına tarihsel sarsıntılar, siyasal kültür, mevcut bilgiler, danışmanların rolü ve liderlerin tecrübeleri gibi farklı faktörler neden olmaktadır.

Laura Neack ve meslektaşları, 1950'li ve 1960'lı dönemine ait dış politika analizi çalışmalarını "birinci kuşak" olarak adlandırmış ve bu döneme "Karşılaştırmalı Dış Politika Analizi" (KDPA) dönemi demişlerdir. Buna göre söz konusu kuşak, devletlerin dış politika davranışlarına neden olan etkenleri anlayabilmek için bilimsel bir modellemenin yapılabileceğini ileri sürmektedir. Bu nedenle de devletlerin dış politika davranışlarını açıklayabilecek bilimsel bir teori oluşturmak amacıyla ölçümler yaparak nicel veri setleri oluşturmuşlardır. KDPA'ya göre devletler çeşitli kategorilere ayrılarak sınıflandırılabilir ve devletlerin dış politika davranış kalıpları belirli başlıklar altında tanımlanabilir.²¹ Ancak 1960'lı yıllarda bağımsızlıklarını kazanan eski sömürge devletlerin sayısındaki büyük artış, hem uluslararası hem de karşılaştırmalı politikaları yeni yönelimler ve konu-

15 Özcan, 331.

16 James R. Rosenau, "Pre-theories and theories of foreign policy", in *The Study of World Politics Volume 1: theoretical and methodological challenges*, (NY: Routledge, 2006).

17 Rosenau, "Pre-theories and theories of foreign policy", 173-176.

18 Hudson and Vore, "Foreign Policy Analysis Yesterday, Today, and Tomorrow", 213.

19 Harold Sprout and Margaret Sprout, *Man-Milieu Relationship Hypotheses in the Context of International Politics*, (Princeton University: Center for International Studies, 1956).

20 A.g.e. , 118.

21 Laura Neack, Jeanne A. K. Hey and Patrick J. Haney, *Foreign Policy Analysis: Continuity and Change in Its Second Generation*, (New Jersey: Prentice Hall College, 1995), 5-6.

larla zenginleştirmiştir. 1970'li yıllara gelindiğinde söz konusu eski sömürgeler yeni bir uluslararası sistemin oluşmasına neden olmuştur. Uluslararası örgütlerde ortaya çıkan "Üçüncü Dünya" ülkeleri, OPEC vb. kuruluşlara üye ülkelerin değişen konumu dış politika alanında çalışanları gücün askeri ve stratejik boyutlarından farklı kavramlar üzerinde çalışmaya yönlendirmiştir.²² Bu yönelişle, DPA alanında farklı açıklamalar ortaya koyan çalışmalar üretilmeye başlanmıştır.

1970'li ve 1980'li yıllarda yapılan akademik çalışmalar niceliksel ve niteliksel yöntemleri bir arada kullanmışlardır. *Grup karar verme* çalışmaları, dış politika yapım sürecinde grupların yapıları ve karar verme süreçleri üzerine odaklanmıştır. Bu çalışmalarda, grupların yapısı, küçük gruplardan büyük örgütlere ve bürokratik yapılara kadar değişmektedir.²³ Küçük gruplarda karar vermeye ilişkin olarak Irving L. Janis ve Margaret G. Hermann, gibi akademisyenlerin çalışmaları karşımıza çıkmaktadır. Janis, "Gruothink" isimli çalışmasında, grup üyeleri arasındaki fikir birliği ile kişisel kabullerin korunmasına bağlı olarak grupta oluşan dürtüleri, kararın kalitesinin bozulmasına neden olduğunu belirtmektedir.²⁴ Hermann karar verme gruplarını sayı, liderin rolü, kararın alınmasına ilişkin kurallar ve grup üyelerinin katılımının özerkliği gibi çeşitli faktörlere bağlı olarak farklı kategorilere ayırarak, her grupta alınacak kararlara ilişkin genel öngörülerde bulunmayı amaçlamaktadır. Hermann'ın modeline göre üç farklı karar biriminden söz edilebilir. Hükümeti istediği doğrultuda yönetebilecek kadar güçlü olan *baskın lider*, karar alma süreçlerine katılabilen tüm bireyleri kapsayan ve üyeleri arasında karşılıklı etkileşimin bulunduğu *tek grup*, ve kararın tek bir grup ya da birey tarafından yapılmadığı, grupların ya da bireylerin gruplar arasındaki görüş ayrılıklarını tek başlarına değiştirebilecek kadar baskın olmadığı çoklu özerk gruplar birimi. Bu çerçevede, farklı karar yapım birimleri için farklı etkenler dikkate alınmalıdır. Örneğin, baskın liderin söz konusu olduğu durumlarda, liderin kişisel özellikleri, içerisinde ya da dışarıda etkin olan siyasal koşullara karşı gösterdiği duyarlılık, kişisel inançlar gibi faktörler dikkate alınmalıdır. Çoklu özerk yapıların söz konusu olduğu bir karar yapım biriminde bireysel özelliklerden ziyade gruplar arasındaki ilişkilerin niteliği daha fazla ön plandadır.²⁵

Aynı dönemde Graham Allison ve Morton Halperin gibi akademisyenler örgütsel ve bürokratik karar verme modelleri üzerinde çalışmışlardır. Allison, "Essence of Decision Making: Explaining the Cuban Missile Crisis" isimli çalışmasında rasyonel aktör, bürokratik ve örgütsel modeller üzerinde durarak, her bir modelin karar verme süreciyle ilgili yöntem ve temel varsayımları üzerinde durmuştur.²⁶ Söz konusu modeller tezin "Dış Politika Analizinde Karar Verme Süreci ve Karar Verme Modelleri" bölümünde detaylı olarak incelenecektir. Halperin ise "Bureaucratic Politics and Foreign Policy" adlı çalışmasında bürokratik kurumların işleyişi ve aralarındaki rekabet gibi faktörler üzerine odaklanmaktadır. Söz konusu kitapta, ulusal

22 A.g.e.

23 Efeğil, *Dış Politika Analizi Ders Notları*, 27.

24 Irving L. Janis, "Gruothink" in Harold J. Leavitt, Louis R. Pondy and David M. Boje (eds.),

Readings in Managerial Psychology Third Edition, (Chicago: University of Chicago Press, 1980):432-444.

25 Margaret G. Hermann, "How Decision Units Shape Foreign Policy: A Theoretical Framework", *International Studies Review*, Vol. 3, No. 2, *Leaders, Groups, and Coalitions: Understanding the People and Processes in Foreign Policymaking* (Summer, 2001): 47-81

26 Graham T. Allison, *Essence of Decision Making: Explaining the Cuban Missile Crisis*, (Buston: Little, Brown and Company, 1971).

güvenlik ve dış politika alanında ABD hükümetinin kararları nasıl aldığı ve uyguladığını anlamaya yönelik bir çalışma yapılmaktadır.²⁷

Lider, küçük grup, karar alma, örgütsel süreç ve bürokratik politika ile psikolojik faktörlerin yanı sıra, 1970'li yıllarda ortaya konulan dış politika analizi çalışmalarında sosyal ortama da odaklanılmıştır. Liderlerin ve karar alıcı elitlerin algılarına yönelik bir araştırma ortaya koysa da, K. J. Holsti'nin ulusal algılar ve ulusların kendilerini uluslararası politika-da tanımlamaları ile ilgili psikolojik ve sosyal ortam incelemeleri söz konusu çalışmaların temel örneklerinden birisini oluşturmuştur. Bu bağlamda, ulusal algı ve rollerin farklı ulusal davranışlara yol açacağı varsayımı ön plana çıkmıştır.²⁸

Bu çalışmaları, kültürün dış politika üzerinde etkisini inceleyen analizler takip etmiştir. Gabriel Almond, Sidney Verba gibi siyaset bilimciler, kültürün algılar, bürokratik işleyiş, çatışma çözümü ve politika yapımı üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Robert Dahl da 1973'te yayınladığı "Regimes and Operations" isimli çalışmasında toplumsal baskının dış politika karar ve tercihleri üzerindeki etkisini incelemiştir. 1980'li yılların sonlarındaki bazı çalışmalarda ise oyun teorisi ile dış politika analizi birleştirilerek iç politik dinamikler incelenmiştir. Joe Hagan ise "Domestic Political Explanations in the Analysis of Foreign Policy" isimli çalışmasında iç siyasi dinamikler ve dış politika davranışı arasındaki bağlantıların kapsamlı bir görünümünü sunmuştur.²⁹ 94 ülkeyi inceleyip 38 rejimi karşılaştırarak yürütme ve yasama organlarını analiz eden, siyasi muhalefetin dış politika yapımındaki rolü üzerine odaklanan Hagan'ın analizi, alan araştırmalarının vaka çalışması literatüründe önemli bir yer teşkil etmektedir. Bununla beraber, kamuoyunun dış politikaya etkisi konusunda farklı çalışmalar da ortaya konmuştur. Gabriel Almond ve Walter Limpann kamuoyunun tutarsız ve dağınık olduğu gerekçesiyle dış politika üzerinde etkili olmadığını ileri sürerken, K.J. Holsti, James Rosenau, Sidney Verba gibi yazarlar ideolojik ve rasyonel duruş geliştirebilen kamuoyunun dış politika karar alma sürecini etkileyebileceğini savunmuşlardır.³⁰

Günümüzde yapılan DPA çalışmalarına genel olarak bakıldığında ise, kamuoyunun rolü, grup dinamikleri, bilişsel dinamikler vb. etkenlerden birisine odaklanan araştırmacıların DPA literatüründe çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir. Bu bağlamda daha özgün bir çerçeve sunmak gerekirse ortaya konular çalışmalar şu şekilde özetlenebilir:³¹

- **Karar Verme Sürecine İlişkin Çalışmalar:** Bu çerçevede, karar vericilerin gelişmeleri tanımlama gayretleri rekabet eden girişimciler arasındaki etkileşim, ikna çabaları, karar vericilerin öğrenmeleri ve karar almaları üzerine yapılan çalışmalardır.
- **Lider Özelliklerine Dayalı Çalışmalar:** Liderin değerlendirme, düşünce şemaları, sinir yapıları ve duyguları gibi faktörler incelenmektedir.

27 Morton H. Halperin, Priscilla A. Clapp and Arnold Kanter, *Bureaucratic Politics and Foreign Policy, Second Edition*, (Washington: Brooking Institution Press, 2006).

28 K. J. Holsti, "National Role Conceptions in the Study of Foreign Policy", *International Studies Quarterly*, Vol. 14, No. 3 (Sep., 1970): 233-309.

29 Joe D. Hagan, "Domestic Political Explanations in the Analysis of Foreign Policy", in Laura Neack, Jeanne A. K. Hey and Patrick J. Haney, *Foreign Policy Analysis: Continuity and Change in Its Second Generation*, (New Jersey: Prentice Hall College, 1995):117-143.

30 Nurcan Özgür Baklacioğlu, "Uluslararası İlişkiler Disiplininde Dış Politika Analizinin Gelişimi", içinde Faruk Sönmezoğlu ve Özgür Erler Bayır (eds.), *Dış Politika Karşılaştırmalı Bir Bakış*, (İstanbul: Der Yayınları, 2014), 50-51.

31 Efegil, *Dış Politika Analizi Ders Notları*, 31.

- *Kültür-Kimlik ve Sosyal Gruplara İlişkin Çalışmalar*: Ulusal rolün ve kimliğin inşası, sosyal grupların etkisi ve kültür ile dış politika arasındaki ilişkiler üzerinde durulmaktadır.

Görüldüğü üzere günümüzde DPA ile birbirinden farklı pek çok çalışma olmasına rağmen kullanılan temel varsayım, dış politikanın özünde karar-vericiler olarak adlandırılacak bir grup insan tarafından alınan bir seri karar olduğudur. Bundan hareketle, dış politika davranışlarının dışsal bir uyarıcıya karşılık olarak kendiliklerinden ortaya çıkmadıkları aksine devlet içinde tanımlanabilir ve tanınabilir bir mekanizma tarafından üretildiği sonucuna ulaşılabilir.³² Bu yaklaşımın benimsenmesi, dış politika analizini kişilerin veya daha tipik olarak önceden belirlenmiş bir çerçevede hareket eden ve hangi davranışın seçileceğine karar veren bir grubun davranışlarını açıklama çabasına doğru yönlendirmektedir. Böylece araştırmacının ana hedefi artık, devlet adına karar veren bireylerin davranışları olmaktadır. Bu çerçeveden hareketle, DPA'da karar verme modellerinin incelemenin siyasal karar alma konusunda hangi modellerin geliştirildiğini ve bu çalışma kapsamında hangi modelin uygulanabilir olup olmadığını çeşitli yönleriyle anlayabilmek adına önem arz ettiği düşünülmektedir. Bu çalışmanın konusu ve yöntemi ile bütünlüğü açısından ise söz konusu bu modellerin bu makalenin kapsamına uygun olmadığı düşünülmektedir. Bu sebeple, ilerleyen bölümlerde DPA literatürüne temel oluşturan ve bireylerin başat karar verici olarak yer aldığı "Rasyonel Aktör Modeli", "Bürokratik Model" ve "Örgütsel Model" lere değinildikten sonra, bu çalışma için "Bireysel Karar Alıcılar" modelinin daha uygun olduğu ele alınacaktır.

2.1. Rasyonel Aktör Modeli

Karar verme sürecini incelemek için "Rasyonel Model" başlangıç noktasını oluşturabilir. Bu yaklaşımda, devlet liderleri tarafından alınan kararlar, devletin kararları olarak görülmektedir. Zira, herhangi bir lider veya tüm liderler, ülkenin uzun vadeli ve kalıcı ulusal çıkarlarıyla uyumlu şekilde hareket etmektedirler. Ulusal çıkarlar değişmediği için, liderlikteki değişiklikler çok az sonuç doğurmaktadır.³³

Rasyonellik, sadece karar vericiler olarak insanların sınırlamaları ile değil, birden fazla başka aktörün bulunduğu ve hareket ettiği çevre tarafından da sınırlandırılmıştır. Bu hususta karar vericinin diğer aktörlerin neler yapabileceğini nasıl tahmin ettiğinin ortaya konulması gerekmektedir. Rasyonel aktör modelinin bu gerçekçi temeli, karar vericilere odaklanmalarına yardımcı olan çevre ve diğer aktörler hakkında varsayımlar içermektedir. Buna göre tüm devletler, alternatif eylem usulleri hakkında fayda-maliyet hesaplamaları yapan üniter aktörlerdir. Bu şekilde hesaplamalar yapan tüm devletler, iktidarın edinilmesi ve kullanılması yoluyla çıkarlarını geliştirmek ve güvence altına almak için motive edilmektedirler.³⁴ Devlet veya devlet adına hareket eden resmi kurumlar, tek sesle konuşan aynı bakış açısına sahip, aynı hedefleri gözetten bir bütündür. Karar vericiler, hedefleri belirler, göreceli önemlerini değerlendirir, olası her eylem yolunun maliyetlerini ve yararlarını hesaplar ve daha sonra en fazla faydası ve en düşük maliyeti olanı seçerler. Ancak seçim, çeşitli eylemlerin maliyetleri ve faydaları hakkındaki belirsizlik nedeniyle karmaşık olabilir. Bu gibi durumlarda, karar vericiler tüm olasılıkları bir eylemin

32 Aydın, "Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz", 96.

33 Laura Neack, *The New Foreign Policy: U.S. and Comparative Foreign Policy in the 21st Century*, (Maryland: Rowman & Littlefield Publishers, Inc. , 2008), 33.

34 A.g.e. , 34.

olası sonuçlarına eklemelidir.³⁵ Rasyonalite varsayımı, devlet ya da hükümet adına karar verme yetkisine sahip olanların kendilerini amaçlara ulaştıracak en iyi seçeneği belirlerken gereken bütün bilgilere sahip olduklarını, bütün seçenekleri göz önünde bulundurdularını ve sonunda da en iyi karara en iyi karara ulaştıklarını varsaymaktadır.³⁶

Diğer yandan, rasyonel davranışın varsayımları üzerine yapılan araştırmalar sürdükçe, zaman içerisinde bu varsayımların bazı ciddi eksiklerin olduğu ve karar vericilerin en azından rasyonel aktör modelinin tanımlandığı biçimde rasyonel davranmadıkları ortaya çıkmıştır. Öncelikle, karar verme sürecinde karar vericinin gerekli bütün bilgilere ulaşması ve tüm seçenekleri göz önünde bulundurmasının imkansızlığı önem arz etmektedir. Çünkü buna, ne zaman ne de kaynaklar yetebilir. Dolayısıyla, rasyonel aktör modeli karar vericilerin kararlarını vermek için, diğer tüm olası seçenekler arasında amaçlarını azami seviyede gerçekleştirecek en iyi seçeneği bulmaya çalışmadıklarını, ancak amaçlarının gerçekleşmesi ve çıkarlarının karşılanması açısından yeterli gördükleri ilk seçenekle karşılaştıklarında, kararlarını bu seçenek üzerinden vererek yetindikleri vurgulanarak eleştirilmeye başlanmış ve bu durum “sınırlı rasyonalite” olarak kavramsallaştırılmıştır.³⁷

Bununla beraber, yanlış algılama, duygusal yanlılıklar ve bilişsel önyargılar gibi psikolojik süreçler bir karar verirken maliyetlerin ve faydaların rasyonel değerlendirilmesine etkiye bulunurlar. Rasyonel karar verme modelinde psikolojik gerçekleri barındırmak için iki özel değişiklik yapılmıştır.³⁸

İlk olarak, “sınırlı rasyonalite modeli”, bilgiyi arama ve işleme maliyetlerini dikkate almaktadır. Hiç kimse karar verirken mümkün olan her türlü eylem planını düşünmez. En iyi duruma getirme veya en iyi seçeneği seçmek yerine, insanlar genellikle, bazı minimum ölçütleri karşılayan «yeterince iyi» bir seçenek bulana kadar sorun üzerinde çalışırlar. Buna tatminkarlık veya tatmin edici bir çözüm bulma denir. Dikkat gerektiren krizlerle sürekli kuşatılmış üst düzey karar vericiler tarafından karşılaşılan zaman kısıtlamaları, genellikle bir duruma çok iyi yanıt bulmalarını engellemektedir.

İkinci olarak, “olasılık (prospect) teorisi”, risk veya belirsizlik altında yapılan kararlara alternatif bir açıklama getirmektedir. Bu teoriye göre, karar vericiler iki aşamadan geçmektedirler. “Düzenleme aşamasında”, mevcut seçenekleri ve çeşitli seçeneklerin olasılıklarını belirtirler. Daha sonra, “değerlendirme aşamasında” seçenekleri değerlendirip birini seçerler. Olasılık teorisi, değerlendirmelerin genellikle halihazırdaki durum ya da geçmiş veya beklenen bazı durumlar gibi bir referans noktası ile karşılaştırarak yapılmasını öngörür. Karar verici, bu referans noktasından daha iyi sonuç alıp verip vermeyeceğini sorar, ancak sonuçlara verilen değer, referans noktasından ne kadar uzakta olduğuna bağlıdır.

Görüldüğü üzere, yalnızca bireylerin hedefleri birbirlerinden farklı değildir; aynı zaman-

35 Goldstein and Pevehouse, 127.

36 Ayrıntılı bilgi için: Sidney Verba, “Assumptions of Rationality and Non Rationality in Models of the International System” içinde J. Rosenau (ed.) *The International Politics and Foreign Policy* (NY: The Free Press, 1969): 217-231.

37 M. Fatih Tayfur, “Dış Politika”, içinde (ed. Atilla Eralp) *Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2012), 84-85.

38 Goldstein and Pevehouse, 131.

da karar vericiler doğru bilgileri alma, doğru model modelleri oluşturma ve kendi hedeflerini daha ileri götüren kararlara ulaşmada bir dizi engelle karşı karşıya kalmaktadır. Rasyonel model yalnızca en uygun koşullar altında oluşturulan bir basitleştirme olarak görüldüğü için eleştirilmekte; bu sebeple karar vermeyi etkileyen bireysel psikolojik süreçlerin etkisi de sürece dahil edilmektedir.³⁹

2.2. Örgütsel Model

Rasyonel karar verme modeline bir alternatif, “örgütsel süreç” modelidir. Bu modelde, dış politika karar vericiler genellikle hedefleri ve alternatif eylemleri belirlemek için harcanacak yoğun emek sürecini standartlaştırılmış tepkiler veya standart işletim usulleri ile ilgili çoğu karara dayanarak atlamaktadırlar. Buna göre, her örgüt kendi kurumsal özelliklerinden kaynaklanan “standart davranış ilkeleri” geliştirmektedir ve örgütsel kararlar da bir prosedür ve teamüller dizisi sonucunda ortaya çıkmaktadırlar.⁴⁰ Örneğin, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı her gün dünyanın dört bir yanındaki büyükelçiliklerinden binlerce rapor almakta ve bu elçiliklere binlerce talimat ya da yanıt göndermektedir. Bu süreçlerin çoğu üst düzey karar vericiler tarafından görülmemektedir. Bunun yerine kararlar, genel ilkeleri uygulayan ya da en az tartışmalı ve en standartlaştırılmış kararı vermeye çalışan alt düzey karar mercileri tarafından alınmaktadırlar.

Bu çerçevede, öncelikle dış politika kararının verilmesinde kurumsal yetki ve sorumluluklar önem arz etmektedir. Bir dış politika meselesinde, hangi bakanlığın, hangi kurumun ya da birimin dış politika mekanizmasını çalıştırmaya başlayacağı ve bundan sonra mekanizmanın nasıl çalışacağı çoğu zaman yasalar ve yönetmeliklerle belirlenmiştir. Karar sürecinde ve uygulamada alınacak ve oynanacak roller, yani yetki ve sorumluluk paylaşımları önceden belirlidir. Bununla beraber, farklı kurum ve örgütlerin yetki ve sorumluluk alanlarının örtüşmesi durumunda, kurumsal yetki kavgalarının, karar mekanizmalarının ve süreçlerinin işleyişini ve uygulamayı ciddi ölçüde tehdit etme potansiyeline sahip olması dikkat edilmesi gereken bir husustur.⁴¹

Örgütsel model yaklaşımı, dış politika kararları alınırken kurumsal süreçleri içerisinde görülen bazı karar biçimlerine de dikkat çekmektedir. Örneğin, “artımlı (incremental) karar alma” karar biçimine göre, karar vericiler çoğunlukla radikal kararlar almamakta ve kararlarını daha önce verilmiş kararlar üzerine inşa etmektedirler. Diğer bir ifadeyle, karar vericiler karşılaştıkları bir duruma yönelik olarak yeni politikalar üretmekten çok, o konuda verilmiş kararlar üzerinde küçük değişiklikler yaparak karar alma eğilimi içerisindedirler.⁴²

Örgütsel siyaset modelindeki diğer bir kilit dinamik, “standart çalışma usulleri” (standart operating procedures) dır. Buna göre, çoğu karar aslında mekanik bir şekilde verilmektedir. Kurum ve örgütlerin karar vericilere karşılaştıkları olası meselelerle her aşamada nasıl uğraşacakları ve ne yapacakları ile ilgili yol gösteren yazılı ve yazısız yöntem ve ku-

39 A.g.e. , 132.

40 Alex Mintz and Karl DeRouen, *Understanding Foreign Policy Decision Making*, (NY: Cambridge University Press, 2010), 71.

41 Tayfur, “Dış Politika”, içinde (ed. Atilla Eralp) *Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar*, 85.

42 Ayrıntılı bilgi için: Charles E. Lindblom, “The Science of “Muddling Through”, *Public Administration Review*, Vol. 19, No. 2 (Spring, 1959): 79-88

rallar bulunmaktadır. İlgili durumlarda, bu yöntem ve kurallar o anda karar verici tarafından uygulamaya konmaktadır. Bu nedenle birçok durumda karar vericiler dış politika karar alma sürecinde söz konusu standart kurallara bakarak davranışta bulunmaktadır.⁴³

2.3. Bürokratik Model:

Rasyonel modele alternatif bir seçenek de, dış politika kararlarının, farklı menfaatleri olan çeşitli devlet kurumları arasındaki pazarlık sürecinden kaynaklandığı “bürokratik politika” modelidir. Bürokratik kurum modeline göre, dış politika kararları devlet kurumlarının –karışık- çıkarlarını yansıtmaktadır.⁴⁴ Söz konusu model, rasyonel aktör modelin aksine, karar verici olan devletin bütüncül olduğu görüşünü reddetmektedir. Bu modele göre, karar vericiler devlet adına hareket eden bürokratik birimlerdir ve her bir bürokratik birim kendi kurumsal çıkarlarını düşünerek ve kendi görüşlerini sonuca hakim olmasını arzu ederek hareket etmektedir. Ancak, alınan kararlar rasyonel aktör modelinde olduğu gibi en iyi seçenek değil, herkesin bir şekilde uzlaşma sağladığı optimal seçenek olarak karşımıza çıkmaktadır.⁴⁵

Öncülüğünü G. Allison ve M. Halper’in yaptığı bürokratik siyaset modeline göre, dış politikada siyasi kararlar veya tercihler çeşitli devlet ve hükümet kurumları ve bu kurumların üst düzey bürokratları ve yöneticileri arasındaki pazarlıkları sonucu belirlenmektedir.⁴⁶ Farklı devlet ve hükümet kurumlarının bürokratik ve siyasi sorumluluk taşıyan temsilcileri herhangi bir dış politika kararı oluşturulması süreci esnasında mümkün olduğu kadar kendi kurumunun o mesele ile ilgili görüşlerini devletin ve hükümetin siyasi kararı haline getirme çabası içine girmektedirler. Bürokratik siyaset karar alma süreci olarak tanımlanan bu süreç, sürece katılan bürokratların üzerine çalışılan stratejik dış politika kararına yönelik olarak kendileri ya da kendi kurumlarınca hazırlanan siyasetin, diğer kurumlar tarafından hazırlanmış alternatif siyasetlerin önüne geçerek alınacak kararda belirleyici olmasını sağlamaya çalışması biçiminde gelişmektedir. Bu süreç, hem üst düzey bürokratlar ve siyaset yapıcılar hem de dış politika kurumları arasında devamlı bir rekabet ortamı içerisinde geçmektedir. Dolayısıyla, kurumlar ve kişiler arası yanlış bilgilendirme, bilgi saklama, bilgi akışını çarpıtma, kişisel kıskançlıklar ve engellemeler bürokratik siyaset ortamında karar vermenin en çarpıcı özellikleridir.⁴⁷

2.4. Bireysel Karar Alıcılar:

Yukarıdaki modellerin, DPA’da karar alma sürecinin önemli yönlerine dikkat çektiği açık olmakla beraber, söz konusu modellere yönelik yapılan bazı eleştiriler bulunmaktadır. Öncelikle örgütsel model, tepeden uygulanabilecek bir siyasal liderliğe çok az bir etki

43 Alex Mintz and Karl DeRouen, *Understanding Foreign Policy Decision Making*, (NY: Cambridge University Press, 2010), 73.

44 Joshua S. Goldstein and Jon C. Pevehouse, *International Relations Tenth Edition*, (Newyork: Pearson, 2014), 128.

45 Efeğil, 79.

46 Graham T. Allison, *Essence of Decision Making*, (Mass.: Little Brown, 1971).; Morton H. Halperin, Priscilla A. Clapp and Arnold Kanter, *Bureaucratic Politics and Foreign Policy Second Edition*, (Washington: Brooking Institution Press, 2006).

47 Graham T. Allison and Morton H. Halperin, “Bureaucratic Politics: A Paradigm and Some Policy Implications”, *World Politics, Vol. 24, Supplement: Theory and Policy in International Relations* (Spring, 1972): 40-79.

alanı tanımaktadır. Örneğin, bütün kararların örgütsel baskı ve algılarla şekillendiğini varsaymak George W. Bush'un "teröre karşı savaş" başlatma veya Hitler'in Almanya'nın Polonya'yı işgal kararları üzerindeki kişisel rollerinin görmezden gelinmesi sorununa yol açmaktadır. İkinci olarak, bürokratik siyaset modelinde ileri sürüldüğü gibi, siyasal aktörlerin kendi konumları ve içinde çalıştıkları kurumların çıkarları temelinde görüşler benimsediklerini ileri sürmek, kişisel yakınlık ve bireysel amaçları tamamen edilmesi sorununa yola açmaktadır.⁴⁸

Bunun yanında, rasyonel aktör modelleri yukarıda değinildiği üzere bir aktörden diğeri ne çıkarların aynı olduğunu varsaymaktadır. Böyle olsaydı, bireyler, tarihsel süreç içinde birbirlerinin yerine hiçbir değişiklik yapılmadan geçebilirlerdi. Ayrıca devletler de birbirlerine benzer şekilde davranırlardı. Bu durumda, devlet davranışları arasındaki farklılıklar ulusal çıkarların doğası olarak değil, farklı kaynaklar ve coğrafyanın bir sonucu olarak yansıyacaktı. Bu fazla basitleştirmenin aksine, bireysel karar alıcıların rolüne vurgu yapan karar alma modelleri ise en basit olarak, bireysel kararların karar vericinin değer ve inançlarını yansıttığını belirtmektedir. Buna göre, bireysel karar vericiler sadece farklı değerlere ve inançlara sahip olmakla kalmaz, aynı zamanda kişisel deneyimleri, entelektüel yetenekleri ve karar verme konusunda kişisel stilleri bağlamında farklı kişiliklere sahiptir. Bazı Uluslararası İlişkiler akademisyenleri, kişiliğin karar vermeyi nasıl etkilediğini anlamak için bireysel psikoloji konusunda araştırma yapmaktadırlar. Psikanalistik yaklaşımlar, kişiliklerin çocukluk deneyimlerinin bilinçaltı etkilerini yansıttığını kabul etmektedirler.

Hedeflerdeki veya karar verme süreçlerindeki bireysel belirsizliklerin ötesinde, bireysel karar verme, rasyonel modelden en az üç sistematik yolla ayrılmaktadır. İlk olarak, karar vericiler, seçimlerindeki muhtemel sonuçlarla ilgili bilgileri derledikleri zaman yanlış algılamalara ve seçici algılara (yalnızca bazı bilgi türlerini alarak) maruz kalabilirler. Karar verme süreçleri, kararın dayandığı bilgileri azaltmalı ve filtrelemelidir; ancak bu tür filtrelemelerin çoğunlukla önyargılı olması sorun teşkil etmektedir. Bilgi ekranları, insanların çevrelerindeki bilgileri girdiği bilinçaltı filtrelerdir. Çoğu zaman beklentilerini karşılamayan herhangi bir bilgiyi görmezden gelirler. Bununla beraber, karar verme sürecinde bir kişiden diğeri geçtiği için bilgiler de ayrıştırılır. Yanlış algılamalar, alt düzey yetkililerin politika uygulamalarını ve üst düzey yetkililerin düzenlemelerini etkileyebilir.

İkinci olarak, bireysel fayda-maliyet hesaplamalarının rasyonelitesi, karar vericilerinin eylemlerinin sonuçlarını düşünürken hissettikleri duygularla, diğer bir ifade ile *duygusal önyargı* (affective bias) olarak adlandırılan bir etki ile zayıf düşmektedir. Karar verme süreci, bir kararın yönlendirildiği kişi veya devlet hakkında güçlü duygular tarafından etkilenebilmektedir. Duygusal önyargılar, bilgi taramasına da katkıda bulunur, zira beğenilmeyen insanlar hakkında olumlu bilgiler veya sevilen insanlar hakkında olumsuz bilgiler elenmektedir.

Üçüncü olarak, "bilişsel önyargılar" duygusal hislere değil, insan beyninin seçim yapma sınırlamalarına dayalı rasyonel hesaplamaların sistematik çarpıtmalarıdır. Bu çarpıtmaların en önemlileri, bilişsel denge üretme girişimi veya bilişsel uyumsuzluğu azaltma girişimidir. Bu terimler, insanların mantıksal olarak tutarlı olan dünyanın zihinsel modellerini korumaya çalışmak zorunda kaldıkları eğilimleri ifade etmektedir.⁴⁹ Bu, nükleer kaza

48 Andrew Heywood, *Küresel Siyaset*, (Ankara: Adres Yayınları, 2011), 172.

49 Goldstein and Pevehouse, 129-130.

veya terör saldırısı gibi felaket olaylarını düşünmek için tehlikeli bir yol olabilir. Bilişsel denge, genellikle, karar vericileri bir düşmanın katılmış bir görüntüsünü korumaya ve tüm düşmanın eylemlerini olumsuz bir şekilde yorumlamaya yönelmektedir. Çünkü kötü bir insanın iyi şeyler yaptığı fikri bilişsel uyumsuzluk yaratmaktadır. “Ayna görüntüsü” (mirror image), birbirlerine çok benzer düşman görüntüleri tutan bir çatışmada iki tarafı ifade etmektedir. (Biz savunmacıyız, onlar saldırgan vb.) Bununla beraber, bir karar verici, kendi duygularının başka bir aktör üzerine psikolojik olarak yansımaları da deneyimleyebilir. Örneğin, (varsayımsal olarak) bir ülkenin lideri rakip ülke üzerinde nükleer üstünlük elde etmek istiyorsa, ancak bu hedefin onların barışçıl ve savunmacı oldukları imajıyla tutarsız olduğunu tespit ettiyse, bu durumdaki bilişsel uyumsuzluk diğer ülkenin nükleer üstünlük kazanmaya çalıştığına inanarak çözülebilir.⁵⁰

Bilişsel denge ile ilgili bir diğer bilişsel önyargı biçimi de bir karar hakkında düşünmek için tarihi analogilerin kullanılmasıdır. Benzetmenin uygun olup olmadığına bağlı olarak, bu yöntem oldukça yararlı ya da oldukça yanıltıcı olabilir. Her tarihsel durum bir şekilde benzersiz olduğu için, bir karar verenin bir benzetme üzerine oturtması veya bir kararı kısa yol olarak kullanması durumunda, maliyetlerin ve faydaların mantıklı hesaplanması tam olarak gerçekleşmeyebilir. Karar vericiler, geçmişte çalışan bir çözümün, durumların gerçekte ne kadar benzediğini tam olarak incelemeyen tekrar çalışacağını varsayarlar.⁵¹ 1980’li yıllardan itibaren, bilişsel yaklaşımların dış politikanın incelenmesindeki daha da genişletmeye yönelik bir dizi çalışma yapılmıştır. Örneğin, Deborah Welch Larson’un “Origins of Containment: A Psychological Explanation” (1985) isimli çalışması Soğuk Savaşın kökenlerini açıklamak için bilişsel sosyal psikolojiyi kullanmaktadır. Larson, 1944-1947 yılları arasında ABD’nin büyük politika yapımcılarının, W. Averell Harriman, Harry S. Truman, Dean Acheson, Sovyetler Birliği’ne olan inancında beş farklı teori ile açıklanan değişiklikleri açıklamıştır. Bunlar: Hovland’ın tutum değişikliği yaklaşımı (ikna edici iletişim içerir), bilişsel uyumsuzluk teorisi (klasik bilişsel tutarlılık yaklaşımı), atf teorisi, kendini algılama teorisi (bireysel inançların kişinin davranışını gözlemlemekten türetildiği benzersiz argümanlar yapar) ve şema teorisi. Arşivlerin analizi yoluyla Larson, Acheson’ın aksine Harriman, Truman ve Byrnes’in tutarlı, yapılandırılmış inanç sistemlerine sahip olmadığı sonucuna varmış, bunun yerine tutarsız ve çelişkili inançları neticesinde, Sovyetler Birliği’nin düşman görüntüsü kendileri vasıtasıyla gelişmesine neden olduğunu belirtmiştir. Bir diğer bilişsel çalışma, Richard Hermann’ın “Perceptions and Behavior in Soviet Foreign Policy” (1985) isimli çalışmasıdır. Bu çalışma, Sovyet dış politikasını daha iyi anlayabilmek için “bir ulus liderinin algı ve isteklerini ortaya çıkarma sorununa değinmiştir. Herrmann, politika yapımcıların rakip ülkelere dair sahip oldukları algılamaların ve bunun dış politika davranışı üzerindeki olası etkilerini ortaya koyan bir çerçeve geliştirmiştir. Savunma amaçlı bir dış politika düzenini üreten “düşman” imajı; Yayılmacı bir dış politika kalıbı üreten “dejenere” imajı; Emperyalist bir dış politika kalıbı üreten “çocuk” imajı. Herrmann, Sovyetlere ilişkin konuşmaların, kamuoyuna açıklamalarının ve dış politika davranışlarının incelenmesine dayanarak 1967’de ABD’nin Sovyet imajının klasik düşman stereotipine benzediğini, 1972’de daha belirsiz bir düşman

50 Jerel A. Rosati, “A Cognitive Approach to the Study of Foreign Policy”, in Neack and others (eds.), *Foreign Policy Analysis Continuity and Change in Its Second Generation*, (New Jersey: Prentice-Hall, 1995), 55.

51 Goldstein and Jon C. Pevehouse, 129-130.

imajına geri döndüğünü, 1979'da ise 1967'ye nazaran daha az olmaklar beraber tekrar yoğunlaştığını belirtmiştir. DPA'da bir diğer önemli bilişsel çalışma Jerel Rosati'nin "The Carter Administration's Quest for Global Community: Beliefs and Their Impact on Behavior", (1987) isimli çalışmasıdır. Özellikle Dışişleri Bakanı Cyrus Vance ve Ulusal Güvenlik Danışmanı Zbigniew Brzezinski gibi üst düzey yetkililer arasındaki siyasi tartışmalara ilişkin raporları ve Başkan Jimmy Carter'ın 1970'lerin sonlarındaki dış politika görüşlerinin çelişkili yorumlarıyla Rosati, ABD dış politika anlayışını geliştirmek için sosyal ve bilişsel psikoloji anlayışlarından bazılarını uygulamak için Carter yönetimini mükemmel bir vaka çalışması olarak görmüştür. Carter, Vance ve Brzezinski'nin dört yıllık görev süreleri boyunca yaptıkları kamuya açık bildirimleri içerik analizini kullanan Rosati, Carter yönetiminin 1977'de ilk başta politika yapıcılar tarafından paylaşılan iyimser bir dünya görüşüne sahip olduğunu belirtmiştir. 1978'de Brzezinski'nin Sovyetler Birliği imajının sertleşmesinden sonra bireysel farklılıklar ortaya çıktığını, 1979'da yönetimin imajının Carter'ın Vance'in iyimserliği ile Brzezinski'nin giderek artan kötümserliği arasında dolaşmaya başladığı, 1980 yılı başında ise Sovyet iktidarına ilişkin kötümser bir imge üzerine kurulu yeni bir fikir birliğinin ortaya çıktığı belirtilmiştir.⁵² Bu çalışmaların büyük kısmı, mevcut bilgileri sentezlemeyi ve dış politika çalışmalarında daha eklettik olmayı vurgulamış ve uluslararası ilişkiler disiplinindeki artan çeşitliliği yansıtmıştır.

Tüm bu bilişsel süreçlerin dışında, bireysel karar alıcı modellerindeki temel soru, farklı karar vericilerin kişisel özelliklerinin bir ülkenin dış politikasında farklılık meydana getirip getirmeyeceğidir. Buna göre, kişiler ve dış politika arasındaki ilişkiyi analiz etmek için atılacak ilk adım, üst düzey karar vericilerin veya liderlerin kişisel özelliklerine bakmaktır. Özellikle liderlerin, sahip oldukları kişilik özellikleri dış politika kararlarının anlaşılmasında önemli bir değişken haline gelebilirler. Belirli karakter özellikleri, bireylerin belirli şekillerde davranmasına yol açabilir. Örneğin, herhangi bir durumla karşı karşıya geldiklerinde, otoriter kişilikli liderler, demokratik kişilikli liderlerden daha farklı davranmaktadırlar. Bu yüzden bir liderin kişiliği, yani otoriter veya demokratik, açık fikirli veya dar görüşlü ya da kolay heyecanlanan ya da sakin birisi olması o lider tarafından alınan dış politika kararlarının içeriğini etkilemektedir.⁵³

Bununla beraber, liderlerin kararları üzerinde etkili olan kişisel tatmin veya kendini gerçekleştirme (self-actualization) gibi güdüler ve çabalar dış politika kararlarında bir unsur olarak ortaya çıkabilir. Karar vericilerin önemli bir kişilik özelliği de onun siyaset üretme becerileriyle ilişkilidir. Kişinin sahip olduğu entelektüel ve zihinsel kapasite, eldeki bilgiyi kullanma, analiz etme ve bunu somut politikalara dönüştürme yetenekleri de dış politika kararlarının içeriği ve kalitesini etkileyen unsurlardır.⁵⁴

Karar vericilerin algılamalarının dış politika kararları üzerindeki etkisi de diğer önemli noktadır. Bireyin davranışlarının ve eylemlerinin, kendi ortamını nasıl tanımladığı ile bağlantılı olduğu göz önüne alındığında, dış politikada liderlerin veya üst düzey dış politika

52 Detaylı bilgi için: D. W. Larson, *Origins of Containment: A Psychological Explanation Psychological Explanation*, (Princeton: Princeton University Press, 1989); Richard Herrmann, *Perceptions and Behavior in Soviet Foreign Policy*, (Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 1985); J. A. Rosati, *The Carter Administration's Quest for Global Community: Beliefs and Their Impact on Behavior*, (Columbia: University of South Carolina Press, 1987)

53 Tayfur, "Dış Politika, 85.

54 Tayfur, 86.

elitlerinin kişisel algılamalarının önemi ortaya çıkmaktadır. Farklı bireyler, aynı ortam içerisinde meydana gelen olaylardan değişik anlamlar çıkarabilir, onları farklı şekillerde nitelendirir, farklı biçimde davranabilirler. Eğer, liderler bir devletin dış politikasında farklılık meydana getiriyorsa bu durum onun dünyayı nasıl gördüğünden veya bulunduğu ortamı nasıl algıladığından kaynaklanmaktadır. Bu nedenler, karar verici birey ile dış politika arasındaki ilişkiyi inceleyenler, karar vericilerin imgeleri, algılamaları, inançları ve değerleri üzerinde odaklanmak durumunda kalabilirler. Diğer bir ifadeyle, böyle bir çalışmada araştırmacı, dış politikada yapılan bir tercihi ya da bir davranışı, bir devletin gücü, iç koşulları ve uluslararası sistemdeki konumu ile değil, ancak bütün bu faktörlerin karar verici tarafından nasıl algılandığını göstererek açıklamak durumunda kalabilir.⁵⁵

Radikal teorisyenler, feministler ve inşacılar dış politikanın formüle edilmesinde bireysel inanışların oynadığı rolü kendi açılarından vurgulamışlardır. Radikal teorisyenler, hem devlet hem de uluslararası örgütlerde, üst düzey politika yapıcılarının, hakim ekonomik ve sosyal grupların çıkarları doğrultusundaki ideolojik önyargılardan etkilendiğini ileri sürme eğilimindedirler. Feministler, ataerkil düşünce değerlerin siyasetin birleştirici unsuru olmasını, politika yapıcılar arasındaki erkek hakimiyetinin güvence altına aldığına savunmaktadırlar. İnşacılar, dış politika yapım sürecini nesnel olduğu varsayılan gerçeklerden ziyade, fikirler ve kimlikler tarafından şekillendirilen özneler arası bir dünya olarak görmektedir. Dolayısıyla dış politikayı yönlendiren çıkarlar, uluslararası sistemin sistemik baskılarından veya devletin doğasından kaynaklanmaz, ulusal veya uluslararası düzeydeki düşünsel süreçlerle şekillenmektedir.⁵⁶

Bununla beraber yukarıda belirtilen teknik ve özelliklere alternatif veya ilave olarak, söylem analizi, dünya liderlerinin özelliklerini, motivasyonlarını ve kişisel özelliklerini analiz etmek için ölçüt olarak alınmaktadır. Kişiliğin yapısı, kişinin sözel veya yazılı olarak söylediği şeyleri içermeli, bunlarla kişilik arasında bir miktar ilişki olmalıdır. Bu, bir yöntem olarak söylem analizinin temel aldığı birincil varsayımdır. Bununla birlikte, bu varsayımın her zaman geçerli olmadığına inanmak için önemli nedenler vardır. Politikacılar bazen ulusal güvenlik gibi sebeplerden dolayı yalan söylemektedirler. Politikacıların kamuoyuna söylediği şeylerin çoğu başkaları tarafından yazılmaktadır. Bir politikacı farklı kitleler için farklı şeyler söyleyebilir. Söylem analizini kullanan araştırmacılar, bu rahatsız edici etkenlerin bir kaç yoldan üstesinden gelmeye çalışmaktadırlar. Birincisi, spontan canlı röportajlar metnin en çok tercih edilen kaynağıdır. İkincisi, günlükler, mektuplar ve teyp kayıtları çok faydalıdır. Son olarak, söylem analizinin doğru bir sonucunu elde etmek için farklı zaman dilimlerini, kitleleri ve konuları kapsayan geniş bir metin elde etmek önemlidir.⁵⁷

Söylem analizi sosyal bilimler alanında birçok akademisyen tarafından kullanılmış olsa da, Dış Politika Analizi'ne olan katkılarını anlamaya yönelik en iyi yollarından biri, Margeret G. Hermann'ın çalışmasını incelemektir. Hermann'a göre, liderlerin söylediklerinin içeriğini analiz ederek, bu bireylerin kamuya sergilediği imgeler hakkında bir şeyler öğre-

55 Tayfur, 86.

56 Heywood, 173-174.

57 Valerie M. Hudson, *Foreign Policy Analysis: Classic and Contemporary Theory*, (Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 2007), 56-57.

nebiliriz.⁵⁸ Hermann çalışmasında, operasyonel kod çerçevesini içerik analizi yöntemiyle bir arada kullanarak, liderlerin inanç ve motivasyonlarını, karar alma tarzlarını ve kişilerarası iletişim tarzlarını karşılaştırmıştır. Elde ettiği bilgileri kullanarak liderlerin kişilik özelliklerine ilişkin genel bir çerçeve ortaya koymuştur.

Hermann'a göre liderler genellikle iki tür konuşma yapmaktadır. Bunlardan ilki, danışmanları veya birlikte çalıştıkları diğer kişiler tarafından hazırlanan konuşmalar; diğeri ise daha önceden yapılmış bir hazırlığa dayanmayan spontane konuşmalardır. Söz konusu ikinci grup konuşmalar, liderlerin içsel dürtü ve eğilimlerini yansıtmaları açısından önem teşkil etmektedir. Zira spontane konuşmalarda liderler söyledikleri üzerinde daha az kontrol sahibidir ve kendilerini oldukları gibi ifade etmektedirler.⁵⁹

Hermann'ın Liderlik Profili Analizinde, yedi farklı kişilik değişkeni kullanılmıştır. Her bir kişilik değişkenini simgeleyen göstergeler belirlenerek hepsi için birer kod kitabı oluşturulmaktadır. Söz konusu kişilik değişkenleri ve her bir kişilik değişkenini simgeleyen göstergelerin belirlenmesinde kullanılan kriterler şunlardır: 1- Liderin olaylar ve gelişmeler üzerinde etki ya da kontrol sahibi olabileceğine ilişkin inancı. 2- Liderin güç ve etki sahibi olmaya yönelik istek ya da beklentisi. 3- Liderin Bilişsel Kapasitesi (liderin çevresindeki kişi ve olayları algılama ve değerlendirmekteki beceri düzeyi). 4-Özgüven. 5-Liderin çalışmalarında başarı odaklı mı yoksa kendi içinde bulunduğu grubun (siyasi parti, ülke, vb.) bütünlüğünü koruyarak çevresindeki kişilerin düşünce ve hassasiyetlerini dikkate alarak ilişki odaklı mı olduğu. 6- Liderin başkalarına (siyasi rakipler, diğer ülkeler, vb.) karşı ne kadar güvensiz ve şüpheli olduğu 7- Liderin sahip olduğu iç-grup önyargısı.⁶⁰ Bu yedi farklı kişilik değişkenine ilişkin sonuçlar elde edildikten sonra, bu sonuçların "Siyasi Engellerle Başa Çıkma", "Bilgiye Açıklık" ve "Motivasyon" açısından ne anlama geldiği, dolayısıyla liderlik profilinin belirlenmesinde nasıl kullanıldığı ortaya konulmaktadır.

Görüldüğü üzere, Dış Politika Analizinde bireysel karar alıcılara odaklanan çalışmalar genelde liderlerin inançlarının ve dünya hakkındaki temel varsayımlarının dış politika seçimlerini nasıl etkilediğini açıklamakla ilgilidir. Örneğin, bir lider çatışmanın uluslararası ilişkilerin kaçınılmaz bir özelliği olduğuna inanıyor mu? Liderin gözünden bakıldığında bir ulusun temel çıkarları nasıl tanımlanmaktadır? Bu çıkarlar, dış politika faaliyetleri ile nasıl ilişkilidir ve en iyi şekilde nasıl güvence altına alınmaktadır? Lider, liderlerin etkinliklere ne kadar çok kontrolü elinde bulundurduğuna inanıyor? Bir lider gelişmelerin kontrolünü sağlayabilmek için ne kadar gayret sarf etmektedir? Diğer bir ifadeyle, liderler çevrelerindeki dünyayı kendi nasıl kurgulamakta ve bu onların dış politika uygulamaları için ne anlama gelmektedir? Tüm bu sorular liderlerin veya bireysel karar alıcıların bir dış politika kararını almasında etkili olan faktörlerdir.

Tüm bu hususlarda anlaşılacağı üzere, bireysel karar alıcılara odaklanan DPA çalışmalarında birbirinden farklı pek çok açıklama ve yöntemden faydalanılmaktadır. Sonuç olarak ortaya konulan soru ise Dış politikanın en iyi açıklamasının hangi model ile yapılabileceğidir. Bu makalede bütünlük ve uygulanabilirlik açısından, her biri dış politikayı etkileme

58 Margaret G. Hermann, "Assessing Leadership Style: A Trait Analysis", *Social Science Automation, Inc.*, (2002):1-50.; Margaret G. Hermann, "Explaining Foreign Policy Behavior Using the Personal Characteristics of Political Leaders", *International Studies Quarterly*, Vol. 24, No. 1 (Mar., 1980): 7-46.

59 Hermann, 2.

60 A.g.e. , 10.

potansiyeline sahip çeşitli analiz düzeylerinde birçok model incelenmiştir. Liderlerin kişiliği ve dünya görüşü, algılamaları, problem tasvirleri; rasyonel akıl yürütme; danışmanların rolü, grup kararları ve kurumsal düzenlemelerin etkisi; ulusal tarih, kültür ve devletin siyasi kurumları bunları kapsamaktadır. Bu noktada, her modelin farklı olayların analizinde etkisinin olduğu ileri sürülebilir. Bununla birlikte, farklı nedenlerin farklı kararlar, davranışlar ve sonuçları açıkladığının farkına varmak ve olayların bireysel, devlet ve uluslararası sistem gibi farklı düzeydeki analizlerde araştırma gerektirdiğinin de anlaşılması önem arz etmektedir. Liderlerin kişilikleri ve algıları hakkında fikir sahibi olmak, beraber çalıştıkları kurum ve bürokratik mekanizmaları tanımak ve karşılaştıkları iç ve uluslararası kısıtlamaların analizini yapmak, dış politika kararlarına olan etkilerini anlamak açısından birbirinden bağımsız olarak düşünülemez. Sonuç olarak, bu çalışmada DPA, devlet ve sistem düzeyindeki analizlerin rolünü inkar etmese de bireysel analiz düzeyini ve getirdiği seçenekleri göz önüne alarak kararların verilmesini imtiyazlı kılmaktadır.

SONUÇ

Bu makalede, temel olarak birey, devlet, sistem olmak üzere üç analiz düzeyine değinildikten sonra, DPA'da Karar Verme Modelleri'ne ilişkin bir analiz ortaya koyulmuştur. Bu noktada söz konusu incelemenin siyasal karar alma konusunda hangi modellerin geliştirildiğini ve hangi modelin uygulanabilir olup olmadığını çeşitli yönleriyle anlayabilmek adına öncelikle, Rasyonel Aktör Modeli açıklanmış, ardından Örgütsel Model, Bürokratik Model ve Bireysel Karar Alıcıların üzerinde durulmuştur. Karar alıcıların hem uluslararası sisteme ait gelişmelere yönelik karar alma süreçlerini anlama, hem de karar alıcıların devletin iç örgütlenmesiyle olan etkileşimini anlamak adına söz konusu modellere ilişkin bir analiz yapılmıştır.

Bu çalışmanın amacı doğrultusunda, bireysel liderlerin bakış açısı ve kişilik türlerinin, grup karar verme dinamiklerinin, algılama ve yanlış algılama gibi faktörlerin karar alma sürecine nasıl etki ettiğine değinilmiştir. Tüm bu modellerde anlaşılacağı üzere, bireysel karar alıcılara odaklanan DPA çalışmalarında birbirinden farklı pek çok açıklama ve yöntemden faydalanılmaktadır. Sonuç olarak ortaya konulan soru ise Dış politikanın en iyi açıklamasının hangi model ile yapılabileceğidir. Bu makalede her biri dış politikayı etkileme potansiyeline sahip çeşitli analiz düzeylerinde birçok model incelenmiştir. Liderlerin kişiliği ve dünya görüşü, algılamaları, problem tasvirleri; rasyonel akıl yürütme; danışmanların rolü, grup kararları ve kurumsal düzenlemelerin etkisi; ulusal tarih, kültür ve devletin siyasi kurumları bunları kapsamaktadır. Bu noktada, hepsinin önemli olduğu ileri sürülebilir. Çünkü çoğunlukla çoklu anlatımlar en uygun olanlardır. Bununla birlikte, farklı nedenlerin farklı kararlar, davranışlar ve sonuçları açıkladığının farkına varmak ve olayların bireysel, devlet ve uluslararası sistem gibi farklı düzeydeki analizlerde araştırma gerektirdiğinin de anlaşılması önem arz etmektedir. Diğer taraftan, Rasyonel Aktör modeli devleti bütüncül ve rasyonel hareket eden bir ön kabulde analizini gerçekleştirdiği için en uygun koşullar altında oluşturulan bir basitleştirme sorununu ortaya çıkartmaktadır. Bununla beraber, Örgütsel Modelin her örgütün kendi kurumsal özelliklerinden kaynaklanan "standart davranış ilkeleri" geliştirdiğine dair ön kabulünden ortaya çıkan bir analizde, söz konusu standart davranış ilkelerinin kurumlar tarafından uygulanıp uygulanmayacağı sorunu ortaya çıkmaktadır. Bürokratik Model'de ise yapılabilecek eksik değerlendirmeler ve farklı bürokratik mekanizmalar arasında ortaya çıkabilecek yanlış bilgilendirme, bilgi saklama, bilgi akışını çarpıtma, kişisel kıskançlıklar ve engellemeler

gibi sorunlar yine eksik bir analizin yapılması sorununu beraberinde getirmektedir. Bu nedenlerle, bu çalışmada Bireysel Karar alıcıların rolleri öncelikli konuma getirilmiştir. Söz konusu bağlamda, DPA'da rasyonalist modelin vurgu yaptığı güç dağılımı gibi maddi faktörlerin hiçbir zaman tümünden belirleyici olarak görülmediği ve karar vericilerin algılarına ve bu algıları etkileyen psikolojik, bireysel ve kültürel faktörlerin de dikkate alınması gerekliliği vurgulanmaktadır.

KAYNAKÇA

- Allison, G. T. (1971). *Essence of Decision Making*. Mass.: Little Brown.
- Allison, G. T. ve Halperin, M. H. (1972). *Bureaucratic Politics: A Paradigm and Some Policy Implications*. *World Politics*, Vol. 24, Supplement: Theory and Policy in International Relations, 40-79.
- Arı, T. (2013). *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*. Bursa: MKM Yayınları.
- Aydın, M. (1996). *Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt 51, No.1, 71-114.
- Baklacioğlu, N. Ö. (2014). "Uluslararası İlişkiler Disiplininde Dış Politika Analizinin Gelişimi", içinde Faruk Sönmezoğlu ve Özgür Erler Bayır (eds.). *Dış Politika Karşılaştırmalı Bir Bakış*. İstanbul: Der Yayınları.
- Breuning, M. (2007). *Foreign Policy Analysis: A Comparative Introduction*. NewYork: Palgrave Macmillan.
- Brewer, T. L. (1992). *American Foreign Policy: A Contemporary Introduction*. New Brunswick: Prentice.
- Brown, C. ve Ainley, K. (2005). *Understanding International Relations Third Edition*. Newyork: Pelgrave, Macmillan.
- Efegil, E. (2012). *Dış Politika Analizi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Frankel, J. (1968). *The Making of Foreign Policy*. London: Oxford University Press.
- Goldstein, J. S. ve Pevehouse, J. C. (2014). *International Relations Tenth Edition*. Newyork: Pearson.
- Hagan, J. D. (1995). *Domestic Political Explanations in the Analysis of Foreign Policy*, in Laura Neack, Jeanne A. K. Hey ve Patrick J. Haney (eds.). *Foreign Policy Analysis: Continuity and Change in Its Second Generation*, New Jersey: Prentice Hall College.
- Halperin, M. H. , Priscilla A. C. and Kanter, A. (2006). *Bureaucratic Politics and Foreign Policy Second Edition*. Washington: Brooking Institution Press.
- Hermann, M. G. (2001). *How Decision Units Shape Foreign Policy: A Theoretical Framework*. *International Studies Review*, Vol. 3, No. 2, 47-81.
- Hermann, M. G. (2002). *Assessing Leadership Style: A Trait Analysis*. *Social Science Automation*, 1-50.
- Hermann, M. G. (1980). *Explaining Foreign Policy Behavior Using the Personal Characteristics of Political Leaders*. *International Studies Quarterly*, Vol. 24, No. 1, 7-46.
- Hermann, M. G. ve Hermann, C. F. Hermann. (1989). *Who Makes Foreign Policy Decisions and How: An Empirical Inquiry*. *International Studies Quarterly*, Vol. 33, No. 4. , 361-387.
- Herrmann, R. (1985). *Perceptions and Behavior in Soviet Foreign Policy*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.
- Heywood, A. (2011). *Küresel Siyaset*. Ankara: Adres Yayınları.
- Holsti, K. J. (1970). *National Role Conceptions in the Study of Foreign Policy*. *International Studies Quarterly*. Vol. 14, No. 3, 233-309.
- Hudson, V. ve Hudson, M. (2005). *Foreign Policy Analysis: Actor-Specific Theory and the Ground of International Relations*. *Foreign Policy Analysis Volume 1, Issue 1*, 1-30.
- Hudson, V. M. (2007). *Foreign Policy Analysis: Classic and Contemporary Theory*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.
- Hudson V. ve Vore, C. S. (1995). *Foreign Policy Analysis Yesterday, Today, and Tomorrow*. *Mershon International Studies Review*, Vol. 39, No. 2, 209-238.
- Janis, I. L. (1980). *Gruopthink in Harold J. Leavitt, Louis R. Pondy and David M. Boje (eds.), Readings in Managerial Psychology Third Edition*. Chicago: University of Chicago Press.
- Larson, D. W. (1989). *Origins of Containment: A Psychological Explanation Psychological Explanation*. Princeton: Princeton University Press.
- Lindblom, C. E. (1959). *The Science of "Muddling Through"*. *Public Administration Review*, Vol. 19, No. 2, 79-88.
- Mintz, A. ve DeRouen, K. (2010). *Understanding Foreign Policy Decision Making*. NY: Cambridge University Press.
- Neack, L. (2008). *The New Foreign Policy: U.S. and Comparative Foreign Policy in the 21st Century*. Maryland: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Özcan, G. (2014). "Dış Politika Analizi" Evren Balta (Ed.). *Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler içinde*. İstanbul: İletişim Yayınları, 323-49.
- Rosati, J. A. (1995). *A Cognitive Approach to the Study of Foreign Policy*. In Neack and others (eds.). *Foreign Policy Analysis Continuity and Change in Its Second Generation*. New Jersey: Prentice-Hall.

- Rosati, J. A. (1987). *The Carter Administration's Quest for Global Community: Beliefs and Their Impact on Behavior*. Columbia: University of South Carolina Press.
- Rosenau, J. R. (2006). Pre-theories and theories of foreign policy, in *The Study of World Politics Volume 1: theoretical and methodological challenges*. NY: Routledge, 2006.
- Singer, J. D. (1961). The Level-of-Analysis Problem in International Relations. *World Politics*, Vol. 14, No. 1, The International System: Theoretical Essays, 77-92.
- Snyder, Richard C. , Bruck, H. W. Bruck ve Sapin, B. (1969). The Decision-Making Approach to the Study of Relations. In James A. Rosenau (ed.). *International Politics and Foreign Policy: A Reader in Research*. New York: The Free Press.
- Sönmezoğlu, F. (2012). *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*. İstanbul: Der Yayınları.
- Sprout, H. ve Sprout, M. (1956). *Man-Milieu Relationship Hypotheses in the Context of International Politics*. Princeton University: Center for International Studies.
- Tayfur, M. F. (2012). *Dış Politika. İçinde Atilla Eralp (ed.). Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Waltz, Kenneth N. (1959). *Man, The State, and War: A Theoretical Analysis*. New York : Columbia University Press.
- Verba, S. (1969). Assumptions of Rationality and Non Rationality in Models of the International System. In Rosenau, J. (ed.). *The International Politics and Foreign Policy*. NY: The Free Press.